

Tien Jaar Meetnet Urbane Soorten in de Haagse regio 2010-'19

Tom Loorij

Inleiding

In 2007 lanceerde Sovon het project Meetnet Urbane Soorten (MUS). Doel hiervan is het vastleggen van aantallen en de verspreiding van min of meer algemene 'stadsvogels', door middel van een eenvoudige telmethode.

Tussen 1 april en 15 juli worden hiertoe drie tellingen gehouden, de eerste twee rond zonsopgang, de derde in de avonduren, speciaal bedoeld voor het tellen van gierzwaluwen. Tijdens die tellingen worden op minimaal acht en maximaal twaalf telpunten gedurende vijf minuten alle vogels geteld die worden waargenomen en gebruik maken van het terrein. De tellingen gaan per postcodegebied.

Van 2007 tot en met 2009 werd in de postcodegebieden die in de Haagse regio vallen, maar door een beperkt aantal tellers geteld. In 2007, 2008 en 2009 waren dat respectievelijk zeven, elf en tien personen, destijds merendeels tellers die zich rechtstreeks bij Sovon hadden aangemeld en geen lid waren van de Haagse Vogelbescherming (HVB). Slechts twee HVB-leden telden in die jaren en een andere teller is later lid geworden. Omdat het tellen van stadsvogels bij uitstek een activiteit van een stadsvogelvereniging als de HVB is, heeft de schrijver van dit artikel er voor 2010 zijn schouders onder gezet om dit project onder de aandacht van de HVB te brengen en zoveel mogelijk HVB-leden aan het tellen te krijgen. Dit alles in nauw overleg met de landelijke coördinator van het MUS-project bij Sovon. Daarbij kon de beschikking worden verkregen van alle ingevoerde gegevens van de MUS-tellers in de Haagse regio. Als tegenprestatie werden deze gegevens gecontroleerd en werd een jaarlijkse rapportage gemaakt.

Getelde postcodegebieden

De Haagse regio omvat de gemeenten Den Haag, Wassenaar, Leidschendam-Voorburg en Rijswijk, waarbij de gegevens van Leidschendam en Voorburg apart werden beschreven. In totaal omvat dit gebied 87 postcodegebieden. Drie hiervan voldoen echter niet aan de criteria die Sovon hanteert (te klein in omvang om twaalf telpunten te selecteren die op minimaal 200 m afstand van elkaar liggen). Drie andere gebieden in de periferie van de stedelijke agglomeratie zijn buiten beschouwing gebleven omdat meer dan 50% van de telpunten niet in stedelijk gebied liggen maar in buitengebied. Deze zijn derhalve niet representatief voor het tellen van stadsvogels.

In de loop van de periode 2010-'19 zijn steeds meer HVB-leden bereid gevonden om voor MUS te tellen. Voor een overzicht van de getelde postcodegebieden zie Tabel 1. In totaal zijn 75 van de 81 postcodegebieden in ten minste één jaar geteld. Nooit geteld zijn zes postcodegebieden; dit zijn allemaal sterk verstedelijkte wijken met slechts een geringe

Plaats	Totaal	Jaar									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Den Haag	58	24	31	26	34	39	37	44	40	38	44
Wassenaar	5	2	2	3	4	4	3	4	4	3	5
Leidschendam	5	3	3	4	4	4	5	5	5	5	5
Voorburg	5	4	5	5	5	5	5	4	5	5	5
Rijswijk	8	2	4	3	4	4	5	6	5	7	8
TOTAAL	81	35	45	41	51	56	55	63	59	58	67

Tabel 1 - Getelde postcodegebieden in de periode 2010-'19.

In de Haagse regio zijn enkele kolonies van de Blauwe Reiger.
Foto: Hans de Braal.

vogelbevolking en waar geen of hooguit slechts een enkel HVB-lid woonachtig is. Zes keer of vaker zijn 56 (69%) postcodegebieden geteld, achttien hiervan in alle tien jaren. Elf lagen in Den Haag zelf, één in Wassenaar, twee in Leidschendam, drie in Voorburg en één in Rijswijk.

Deelnemende tellers

In deze tien jaar hebben 129 personen gedurende één of meer jaren een postcodegebied voor hun rekening genomen. Een flink aantal tellers is, nadat het hen is gevraagd, bereid gevonden een tweede telgebied erbij te nemen. Uiteindelijk hebben in de hele periode vijftien tellers ooit één of meer jaren twee gebieden geteld.

Van de tellers was gemiddeld circa 25% vrouw. Sommige tellers hebben elk jaar hetzelfde gebied geteld. Daarnaast waren er tellers die later zijn 'ingestapt' of door omstandigheden moesten overslaan of stoppen. Een flink aantal tellers had de ambitie om het tellen van hun gebied lang vol te houden. Een harde kern nam jaarlijks bijna de helft van de postcodegebieden voor zijn rekening. Dit komt de vergelijkbaarheid sterk ten goede voor het bepalen van trends.

Aantal getelde exemplaren en soorten

In totaal zijn er in de periode 2010-'19 186.521 exemplaren geteld. Dat betekent gemiddeld 372 per postcodegebied. In 2013 werden er gemiddeld het minst geteld, namelijk 318, in 2017 het meest, 373. Per postcodegebied loopt het aantal exemplaren echter enorm uiteen. Sommige gebieden, met name

wijken met erg veel groen, scoren jaarlijks ver boven het gemiddelde met meer dan zevenhonderd exemplaren en uitschieters van zelfs boven de achthonderd. Andere gebieden, waaronder sterk verstedelijkte wijken maar ook gebieden met een minder ervaren teller, zijn uitgesproken vogelarm. Jaarlijks zitten die flink onder het gemiddelde met nauwelijks meer dan tweehonderd exemplaren per jaar.

Deze grote verschillen hebben dus twee oorzaken: de vogelrijkdom in het postcodegebied en de ervarenheid van de tellers. Overigens geldt dit ook voor het aantal waargenomen soorten per postcodegebied. Terwijl het gemiddelde aantal soorten per postcodegebied op 32 ligt, is er een minimum van vijftien en een maximum van 61 soorten.

In totaal zijn er in de jaren 2007-'19 maar liefst 135 verschillende soorten geturfd. Gemiddeld was dit 91 per jaar van 2010-'19, een aantal dat van jaar tot jaar slechts weinig verschilde. Er waren 69 soorten die elk jaar werden geteld en waarvan je dus kan zeggen dat ze de vaste kern van aanwezige soorten in de Haagse regio uitmaken.

Bij deze 135 waren er veertien exoten; negen hiervan zijn watervogels, drie parkietensoorten, Treurmaina en Blauwe Pauw. Hiervan behoren Canadese Gans, Brandgans, Nijlgans en Halsbandparkiet tot de vaste kern van 69 soorten. Behalve deze exoten behoren ook soepeend, soepgans en stadsduif, die alle jaarlijks werden geturfd, niet tot de wilde soorten. Onder die 135 waren er zeventien soorten die slechts in één enkel jaar werden gezien. Dat waren:

Nijlgezanten horen bij een 'vaste kern' en worden elk jaar aangetroffen.
Foto: Sigrid Scholten.

Dodaars	Cetti's Zanger
Smient	Snor
Krooneend (tam)	Fluiter
Witgat	Matkop
Monniksparkiet (exoot)	Wielewaal
Kleine Bonte Specht	Treurmaina (exoot)
Boomleeuwerik	Barmsijs
Rouwkwikstaart	Grauwe Gors
Koperwiek	

Fluiter, Barmsijs en Grauwe Gors waren in het desbetreffende jaar zelfs de enige exemplaren die landelijk in MUS werden gezien. Daarnaast zijn eenmalig in de jaren 2007-'09 nog in de Haagse regio gezien: Ransuil, Bonte Vliegenvanger en Geelgors. De Spotvogel werd na 2013 niet meer gezien, evenals de Sijs. Havik en Appelvink waren nieuw vanaf 2013, de Zwarte Zwaan vanaf 2014 en de Grote Zilverreiger vanaf 2018.

Resultaten

Vergelijking met landelijke MUS-cijfers
De situatie in de Haagse regio blijkt voor verscheidene soorten af te wijken van de landelijke cijfers van MUS. Om dat vast te stellen zijn er drie mogelijkheden.

1. De plaats op de ranglijst van meest getelde soorten. Als de plaats op de Haagse ranglijst hoger is dan die op de landelijke doet die soort het beter en als hij lager is dus slechter.
2. Het percentage dat de Haagse MUS-cijfers vormt van de landelijke cijfers. Het totaal aantal postcodegebieden in de Haagse regio neemt 9-10% van alle postcodegebieden in Nederland voor

zijn rekening. Dat is overigens best enorm veel, daar de oppervlakte van de vier betrokken gemeenten (Den Haag, Wassenaar, Leidschendam-Voorburg en Rijswijk) samen slechts 0,5% van het landoppervlak van Nederland uitmaken. Wanneer dit percentage dus lager is dan die 9% kan je stellen dat een bepaalde soort minder algemeen is dan landelijk en als dat percentage hoger is dan die 9% dus algemener.

3. Het gemiddelde aantal exemplaren per postcodegebied. Een hoger aantal in de Haagse regio wijst erop dat de soort algemener is bij ons en een lager aantal minder algemeen.

Soorten die het in de Haagse regio beter doen

We kijken eerst naar een selectie van soorten dat het in de Haagse regio beter doen en we zetten per soort de drie bovengenoemde parameters naast elkaar (Tabel 2).

Dat de Blauwe Reiger het goed doet in het Haagse is niet zo verwonderlijk met de verscheidene kolonies in de stedelijke regio. Zowel broedvogels als niet-broedvogels duiken overal op langs waterkanten om te foerageren en er worden al snel in behoorlijke aantallen in MUS waargenomen. Behalve in Den Haag bezitten andere grote stedelijke agglomeraties veel minder kolonies en veel MUS-gebieden in het landelijke gebied hebben zelfs helemaal geen kolonie in de naaste omgeving. Dat ook de Ooievaar bovengemiddeld scoort, is niet verbazingwekkend. Er zijn diverse nesten in de stad en elders in Nederland zijn

Soort	Ranglijstnummer		Den Haag vs. landelijk %	Aantal per post- codegebied	
	Den Haag	Landelijk		Den Haag	Landelijk
Blauwe Reiger	31	43	15.8	1.9	0.7
Ooievaar	54	70	23.0	0.3	0.1
Knobbelzwaan	35	46	12.3	1.6	0.6
Canadese Gans	14	35	43.1	9.6	1.4
Nijlgans	15	32	35.1	7.8	1.5
Waterhoen	24	33	14.4	2.8	1.4
Kleine Mantelmeeuw	5	16	30.5	20.1	5.2
Zilvermeeuw	5	20	39.4	22.0	4.3
Stadsduif	10	16	20.1	14.0	5.2
Halsbandparkiet	5	26	41.7	20.2	2.6
Nachtegaal	51	74	40.1	0.4	0.1
Staartmees	40	61	17.2	1.0	0.2

Tabel 2 - Soorten die het in de Haagse regio beter doen dan landelijk.

er nauwelijks plaatsen met zoveel ooievaars-nesten. Ze broeden zowel op nestpalen als op hoge schoorstenen van flatgebouwen. In de winter worden ze door particulieren bijgevoerd, waardoor de volwassen vogels blijven. Alleen de jonge vogels trekken weg. Langzamerhand komen er steeds meer broedparen bij.

Verrassend is wellicht dat de Knobbelzwaan een positieve uitschieter is. In het verleden zijn nogal wat tamme zwanen hier en daar uitgezet in de stedelijke wateren en later verwilderd. Bijna elk groengebied met een waterpartij van enige omvang herbergt tegenwoordig wel een paartje zwanen. Hier en daar worden bestaande waterpartijen vergroot of nieuwe gegraven ten behoeve van extra waterberging bij hevige regenval. De meeste zijn nu verwilderd.

Canadese Gans en Nijlgans doen het in de Haagse regio veel beter dan landelijk en dat zal niemand verbazen. De mate waarin misschien wel. Op de verspreidingskaartjes zien we nog altijd heel duidelijk dat de aanwezigheid in MUS in onze regio veel groter is dan elders in het land en dat in sommige andere streken beide soorten bijna afwezig zijn. De Canadese Ganzen zijn nazaten van vogels in de Haagse parken die in de jaren zeventig van de vorige eeuw de vrijheid kregen. De Nijlganzen zijn ontsnapt of losgelaten uit watervogelcollecties. Regelmatig worden groepen van enkele tientallen exemplaren van beide soorten waargenomen.

Leuk is het Waterhoen. Buiten het broed-

seizoen zien we regelmatig overal groepjes van deze vogels foerageren op de gazons in verschillende parken. Dat zijn merendeels vogels die hier ook broeden. In het broedseizoen leiden ze een meer verborgen levenswijze, maar ze worden door de MUS-tellers toch snel opgemerkt. De Haagse groengebieden voldoen kennelijk prima aan de eisen die de vogels stellen om te foerageren en te broeden. Het zal ook niemand verbazen dat de Kleine Mantelmeeuw en de Zilvermeeuw ook veel hoger scoren dan het landelijke gemiddelde. Vroeger waren er kolonies in de nabijgelegen duinen. Met de komst van de Vos verdwenen deze. De meeuwen zijn daarna gaan broeden op daken van huizen en bedrijven. In de Haagse regio staan ze stevast in de toptien (dat beide op de vijfde plaats staan komt omdat dit een meerjarig gemiddelde is). Met 30-40% van het landelijk totaal nemen ze een prominente plaats in.

De stadsduif is natuurlijk typisch een soort van de grote stad. Ook elders in Nederland vliegen veel stadsduiven rond die door MUS-tellers worden geteld. Toch staat hij in de Haagse regio maar net in de toptien van meest getelde soorten. Dat komt voornamelijk doordat in de randgemeenten nauwelijks stadsduiven aanwezig zijn.

De Halsbandparkiet vliegt sinds eind jaren zestig, begin jaren zeventig van de vorige eeuw in Den Haag en randgemeenten rond. De oorsprong ligt waarschijnlijk in ontsnapte of met opzet vrijgelaten kooivogels in Rijswijk en Voorburg. Twee belangrijke

bolwerken waren destijds De Voorden in Rijswijk en Park Vreugd en Rust in Voorburg. Pas eind jaren tachtig, maar vooral in de jaren negentig, begonnen ze zich ook sterk uit te breiden over Den Haag zelf. Langzamerhand werden alle groengebieden bevolkt en rond het jaar 2000 werden ook de duinen bereikt. Omdat er behalve in de Haagse agglomeratie alleen grote aantallen in en rond Amsterdam voorkomen, rond Leiden en Rotterdam en ze verder vrijwel nergens in Nederland voorkomen, wekt het geen verbazing dat de cijfers van deze soort torenhoog afsteken tegen de landelijke cijfers in MUS.

Dat de Nachtegaal in dit rijtje voorkomt vraagt enige toelichting. Van oudsher behoort het duingebied rond Den Haag tot de rijkste nachtegalengebieden van Nederland. Er zijn een paar postcodegebieden die aan de duinen grenzen en een paar telpunten in het duingebied zelf hebben. Het zijn deze telpunten die verantwoordelijk zijn voor de aantallen Nachtegalen in de Haagse MUS-tellingen, want in de andere postcodegebieden wordt hij nooit waargenomen.

Opvallend is de Staartmees in het rijtje. De Haagse regio is kennelijk een gebied waar deze soort zich heel prettig thuisvoelt. Het gemiddelde aantal exemplaren per postcodegebied is weliswaar laag, maar altijd nog het vijfvoudige van het landelijke gemiddelde.

Soorten die het slechter doen

Kijken we naar een aantal soorten die het in de Haagse regio juist slechter doen dan landelijk in MUS, dan zien we het volgende beeld (Tabel 3).

De Grauwe Gans is in de Haagse regio in feite een exoot. Alle Grauwe Ganzen die in diverse groengebieden en soms daarbuiten worden gezien, zijn verwilderde exemplaren van een eens uitgezette populatie. Landelijk ligt dit geheel anders. Het overgrote deel van deze soort bestaat elders uit geheel wilde exemplaren en juist die worden dan landelijk in grote aantallen in MUS waargenomen waartegen de ruim honderd tamme ganzen in de Haagse regio schril afsteken.

Kokmeeuwen zien wij in de stad vooral in de herfst en winter wanneer ze naar de stad trekken om daar te foerageren. In het telseizoen van MUS zoeken ze hun broedkolonies op. Deze bevinden zich echter niet in de naaste omgeving van de Haagse regio. Zwervende exemplaren uit deze kolonies zullen zich dus slechts mondjesmaat in het Haagse vertonen. Landelijk ligt dit anders met een aantal MUS-gebieden die vlakbij bepaalde kolonies liggen.

De Turkse Tortel is en blijft een soort die in het oosten en zuiden van het land veel algemener is dan in West-Nederland. Het lukt de soort maar niet hier vaste voet te krijgen en een grote populatie te stichten. De meeste zitten nog in de randgemeenten en in het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg dat aan het buitengebied grenst. In veel verstedelijkte delen van de stad ontbreekt hij volledig.

De Haagse regio is ook een gebied waar zwaluwsoorten als Boerenzwaluw en Huiszwaluw weinig te zoeken hebben. Er is domweg onvoldoende geschikte nestgelegenheid door het nagenoeg ontbreken van bijvoorbeeld boerderijen in de MUS-gebieden in het Haagse. De

	Ranglijstnummer		Den Haag vs. landelijk %	Aantal per postcodegebied	
	Den Haag	Landelijk		Den Haag	Landelijk
Grauwe Gans	38	22	2.2	1.3	3.6
Kokmeeuw	28	14	1.9	2.7	6.6
Turkse Tortel	29	10	1.6	2.1	7.7
Boerenzwaluw	43	27	2.4	0.7	2.6
Huiszwaluw	56	25	1.3	0.3	3.1
Witte Kwikstaart	65	49	1.2	0.1	0.5
Zwarte Roodstaart	68	59	2.5	0.1	0.3
Spreeuw	18	8	3	5.4	9.9
Huismus	19	5	2.7	5.3	14.3
Vink	28	18	2.6	2.0	4.8
Groenling	32	24	4.6	1.8	3.3

Tabel 3 - Soorten die het in de Haagse regio slechter doen dan landelijk.

Het duingebied rond Den Haag behoort van oudsher tot de rijkste nachtegalegebieden van Nederland.
Foto: Co van der Wardt.

zwaluwen die hier in MUS worden waargenomen, betreffen vrijwel allemaal zwervende exemplaren en geen broedvogels.

Ook de Witte Kwikstaart is een typische boerenlandvogel die in de stedelijke omgeving weinig te zoeken heeft. Hij is slechts in acht van 67 postcodegebieden waargenomen met maar in totaal dertien exemplaren. Daarentegen worden vooral in MUS-gebieden in Midden- en Oost-Nederland regelmatig enkele tientallen Witte Kwikstaarten per gebied waargenomen.

De Zwarte Roodstaart is evenals de Turkse Tortel typisch een vogel van Oost- en Zuid-Nederland die in de stedelijke agglomeratie in het westen van het land, en zeker in Den Haag, een zeldzame broedvogel is. Hij komt wel meer voor dan uit de Haagse MUS-tellingen blijkt. Als er geen telpunt in de directe nabijheid van een broedlocatie ligt, is de kans namelijk groot dat hij wordt gemist.

De Haagse regio is bekend vanwege zijn uiterst kleine populatie Spreeuwen en Huis- mussen in vergelijking met de landelijke MUS-cijfers. Landelijk staan beide soorten stevast ruimschoots in de toptien van meest getelde soorten, in de Haagse regio schommelt de plaats van beide soorten ieder jaar rond de twintigste. Vooral het aantal exemplaren van de Huismus per postcodegebied ligt ver onder het landelijke gemiddelde. Den Haag en randgemeenten tellen een klein aantal kolonies van beperkte omvang die blootstaan aan tal van bedreigingen. Sommige gebieden in de regio zijn volstrekt huismusloos.

De Vink en de Groenling zijn ook soorten die het zwaartepunt van hun verspreiding in het oosten van het land hebben. Hierdoor zijn ze landelijk beduidend algemener in MUS dan in het Haagse. Ze worden beide in ongeveer de helft van de postcodegebieden in de Haagse regio gezien, landelijk in ruim 80% van de gebieden.

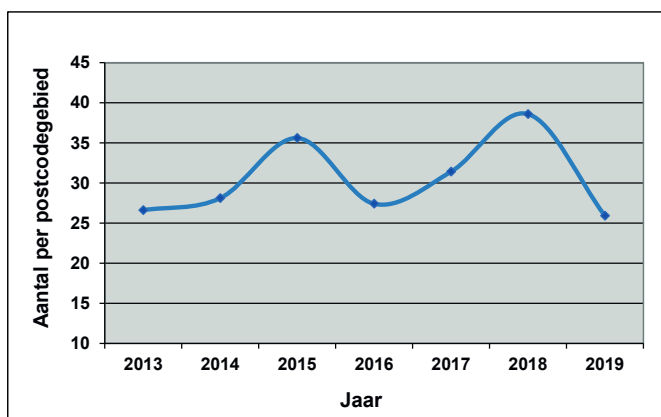
Trends over 2013-'19

Hoewel het aantal getelde postcodegebieden, zeker ten opzichte van het landelijke totaal, behoorlijk groot is, is een aantal van 55 tot 67, zoals de laatste jaren het geval is, toch erg klein om nauwkeurige trends te bepalen. Dan gaan toevalligheden een belangrijke rol spelen.

Vanzelfsprekend is het bepalen van een trend alleen mogelijk bij die 69 soorten die elk jaar worden waargenomen. Bij deze soorten zijn er echter ook een groot aantal die maar schaars worden gezien. Wanneer in een bepaald jaar één of meer postcodegebieden uitvallen, is bij deze soorten de kans groot dat daarmee ook zo'n weinig voorkomende soort ontbreekt.

Ook zijn er soorten die slechts lokaal in de Haagse regio voorkomen. Voorbeelden zijn Gierzwaluw en Huismus. Wanneer nu juist een postcodegebied ontbreekt waar veel Gierzwaluwen of Huis- mussen zitten, zal dat ongetwijfeld leiden tot een behoorlijke dip in de trendlijn. Het wil echter niet zeggen dat juist in dat jaar minder exemplaren aanwezig zijn in de Haagse regio (Figuur 1).

Sommige soorten worden vaak in grote groepen waargenomen, zoals Halsbandparkiet, Gierzwaluw en Kauw. Het kan voorkomen

Figuur 1 - De aantallen per postcodegebied over de jaren 2013-'19 voor de Gierzwaluw.

dat juist in een bepaald jaar geen grote groep van de desbetreffende soort wordt gezien. Ook dan krijg je een daling in de aantallen die in feite alleen op deze toevalligheid is gebaseerd, maar geen relatie heeft met de werkelijkheid (Figuur 2).

Ten slotte is het een feit dat de MUS-tellers een gemêleerde groep vormen van minder ervaren tellers en zeer ervaren tellers. Regelmatig verandert een postcodegebied van teller. Je ziet dan onmiddellijk dat, als een minder ervaren teller wordt vervangen door een ervaren teller of omgekeerd, een flinke stijging van de aantallen (en soms ook van het aantal soorten) en omgekeerd een flinke daling plaatsvindt.

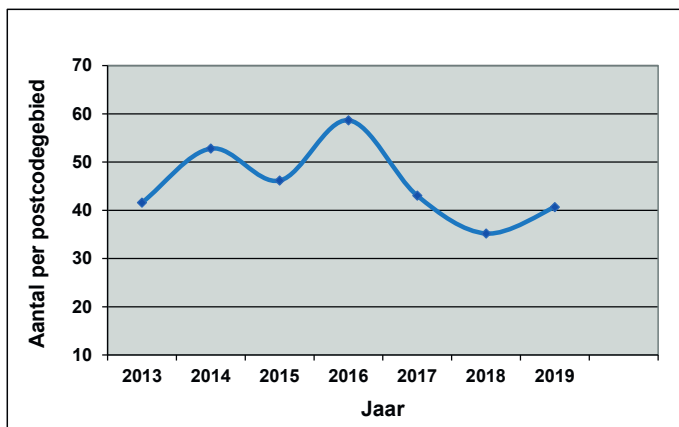
Er zijn twee parameters waarmee je die langjarige trend kan bepalen:

1. De plaats op de ranglijst van meest voorkomende soorten;
2. Het aantal exemplaren per postcodegebied.

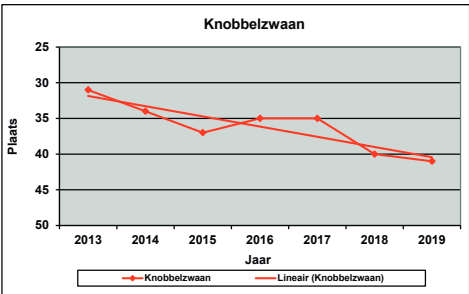
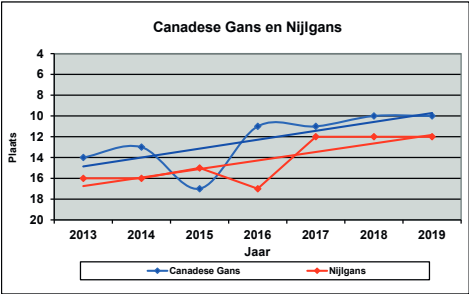
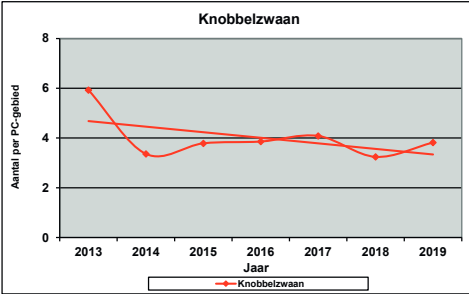
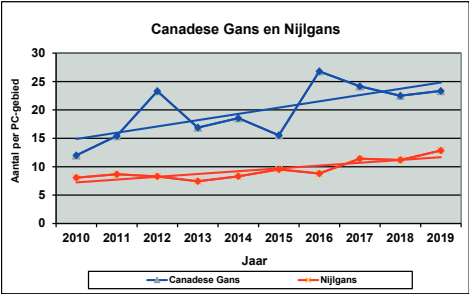
Hieronder volgt als voorbeeld een kleine selectie van een aantal soorten met een dergelijke trend. Beide parameters zullen worden weergegeven, waarbij met behulp van statistische analyse ook een trendlijn is berekend. Hierbij wordt de taxonomische volgorde aangehouden.

Canadese Gans en Nijlgans

Beginnen we met twee soorten tegelijk: de Canadese Gans en de Nijlgans. Beide soorten vertonen vanaf 2013 een flinke groei, hoewel de groei de laatste jaren wat afgevlakt is. Het aantal exemplaren van de Canadese Gans nam van 2013 tot 2019 toe van 16,9 tot 23,3 en dat van de Nijlgans van 7,4 tot 12,9. De Canadese Gans is de laatste jaren zelfs doorgedrongen tot de toptien van meest waargenomen soorten. De Nijlgans staat sinds 2017 op de twaalfde plaats.

Figuur 2 - De aantallen per postcodegebied over de jaren 2013-'19 voor de Kauw.

Knobbelzwaan

De Knobbelzwaan is een soort die een licht dalende trend vertoont. Ook landelijk is de groei van de populatie na 2000 duidelijk gestagneerd. Omdat in de stad elke waterpartij die qua oppervlakte groot genoeg is voor deze soort een broedpaar kent, is de groei er hier uit. Op de ranglijst van meest waargenomen soorten is hij van 2013 tot 2019 duidelijk gezakt van de 31ste naar de 41ste plaats. Ook het aantal exemplaren per postcodegebied van ongeveer 6,0 uit 2013 (maar ook uit eerdere jaren) wordt rond 2019 nooit meer gehaald.

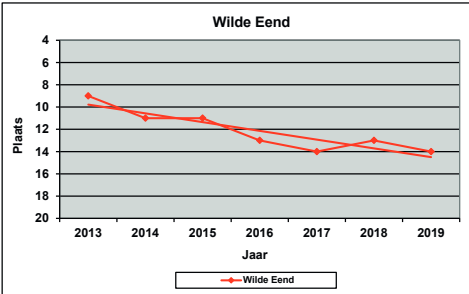
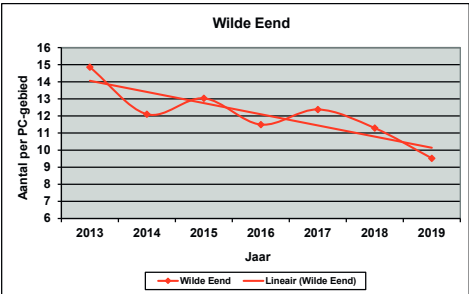
oorzaken een rol. Gedacht kan worden aan concurrentie met Canadese Gans en Nijlgans en verhoogde predatie van de jongen door het toenemend aantal Ooievaars en Slechtvalken in de stad.

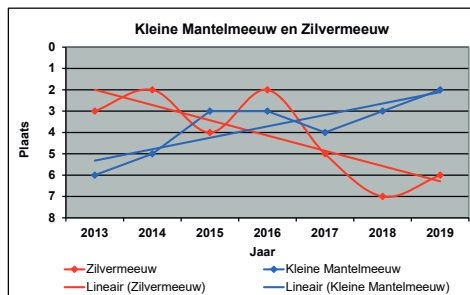
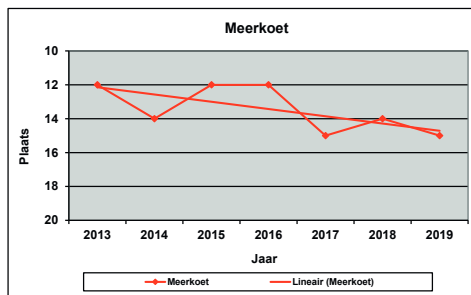
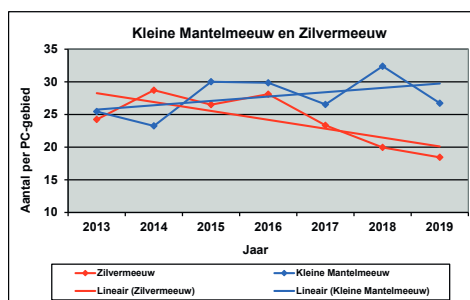
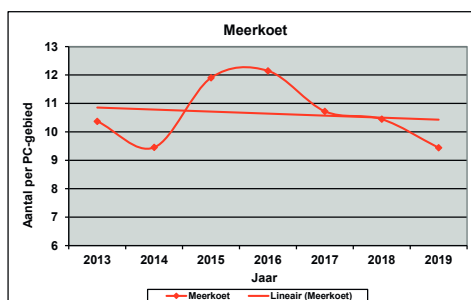
Wilde Eend

De Wilde Eend is in 2020 uitgeroepen tot 'Vogel van het jaar' omdat hij landelijk zo sterk achteruit is gegaan in aantal de laatste jaren. Ook in de Haagse regio is de trend, met name de laatste vijf jaar, dalende. Het aantal exemplaren per postcodegebied is hier tussen 2015 tot 2019 met ruim 25% gedaald. Het is onduidelijk wat de belangrijkste oorzaak is. Mogelijk komen er te weinig jonge eendjes vliegvlug om de totale populatie op peil te houden. We horen regelmatig geluiden van particulieren die zich afvragen waarom ze zo weinig eendenkuikens zien. Als er kuikens zwemmen, zijn die vaak na een paar dagen (bijna) allemaal verdwenen. Dat is in 2020 één van de zaken die nader onderzocht gaan worden. Mogelijk, maar dat is uiterst speculatief, spelen in de Haagse regio ook nog andere

Meerkoet

Landelijk blijft de populatie van de Meerkoet de laatste jaren in MUS redelijk constant. Opvallend is echter dat in de Haagse regio

deze soort sinds 2015 exact dezelfde dalende trend vertoont als de Wilde Eend. Wellicht ligt voor de afname van deze twee soorten die, na de exoten Canadese Gans en Nijlgans, de meest algemene watervogels in MUS zijn op de veertiende en vijftiende plaats qua aantal waargenomen exemplaren, gedeeltelijk dezelfde oorzaken ten grondslag.

Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw

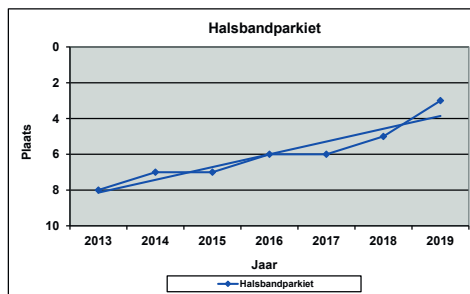
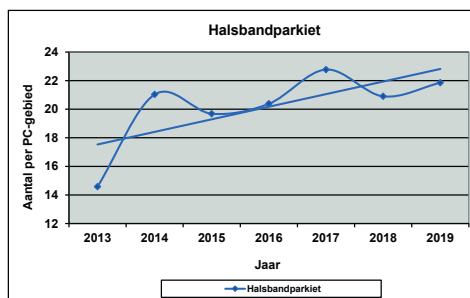
Interessant zijn de ontwikkelingen in de meeuwenpopulatie in de Haagse regio. Het gaat daarbij om de Zilvermeeuw en de Kleine Mantelmeeuw. Beide soorten zitten al jaren in de toptien van meest waargenomen soorten, maar de laatste jaren zien we een opmerkelijke verschuiving. Stond de Zilvermeeuw in 2013 nog op de tweede plaats, in 2019 was hij gezakt naar de zesde plaats. En in die periode is de Kleine Mantelmeeuw juist gestegen van de zesde naar de tweede plaats. Ook het aantal exemplaren per postcodegebied van de Zilvermeeuw is met circa 25% gedaald, terwijl dat van de Kleine Mantelmeeuw juist een stijging vertoont.

Nadere analyse laat zien dat de Zilvermeeuw vooral sinds 2015 een sterke afname in Scheveningen en ruime omgeving vertoont, eens het grote bolwerk van deze meeuwensoort. In de overige stadsdelen en in de randgemeenten bleef de soort min of meer stabiel in aantal. De Kleine Mantelmeeuw heeft zijn opmars vooral te danken aan een toename in de rand-

gemeenten en hij blijft in de overige stadsdelen ongeveer gelijk.

Halsbandparkiet

De Halsbandparkiet is een soort die in het Haagse sinds jaar en dag in de toptien voorkomt. Ook bij deze soort is de groei er nog lang niet uit. Stond hij in 2013 nog op de achtste plaats op de ranglijst van meest waargenomen soorten, in 2019 is hij opgeklim-

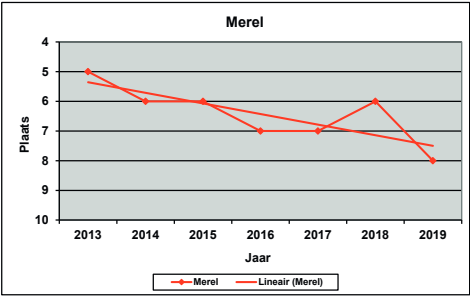
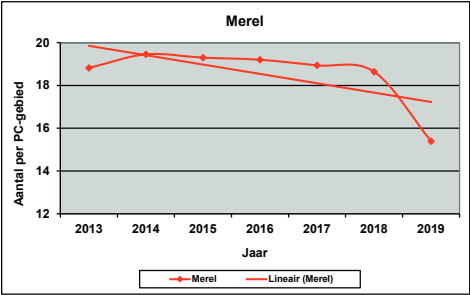
men naar de derde plaats. Ook het gemiddelde aantal exemplaren per postcodegebied is de laatste jaren steeds verder toegenomen. Hij verspreidt zich ook steeds meer over de stad. Was er vroeger nog altijd een 10% van de postcodegebieden waar hij ontbrak, in 2019 ontbrak hij in nog maar één gebied. Dit hangt ook samen met het feit dat steeds meer kleinere slaapplekken ontstaan. Er is in MUS dan ook een duidelijke afname van de waarneming van grote groepen Halsbandparkieten. In 2010 en 2011 samen waren er nog drie groepen van meer dan tweehonderd exemplaren, in 2015 en later werd nog maar in twee jaren een groep van meer dan honderd gezien.

De Halsbandparkiet komt in de regio al jaren voor in de toptien.
Foto: Wim Smeets.

Merel

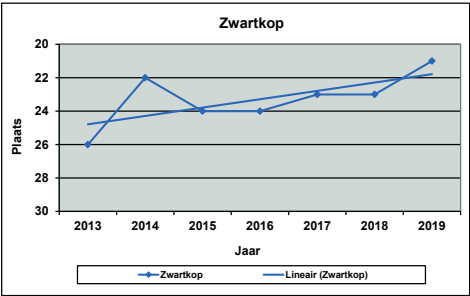
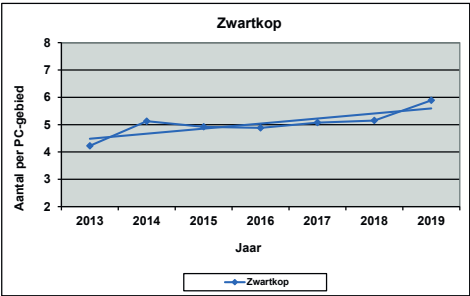
De laatste jaren is er landelijk een toenemende sterfte van Merels door het usutuvirus. Aanvankelijk trad die sterfte alleen op in het oosten en zuiden van het land. Harde aanwijzingen dat het virus inmiddels ook in West-Nederland is opgedoken zijn er niet. Het is wel een feit dat in MUS er in 2019 een dramatische afname van het aantal Merels per postcodegebied optrad wat erin resulteerde dat hij op de ranglijst van meest getelde soorten daalde van de vijfde plaats naar de achtste plaats. Afgewacht moet worden of dit het

begin van een afnemende trend is of slechts een toevallige daling en de soort zich in 2020 weer herstelt. Zo nu en dan duiken echter ook geluiden in de Haagse regio op dat bewoners vinden dat er steeds minder Merels in hun tuin worden gezien.

Zwartkop

De Zwartkop is een soort die door de zachte winters steeds vaker in de winter blijft hangen

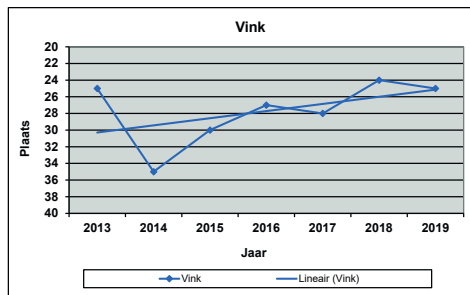
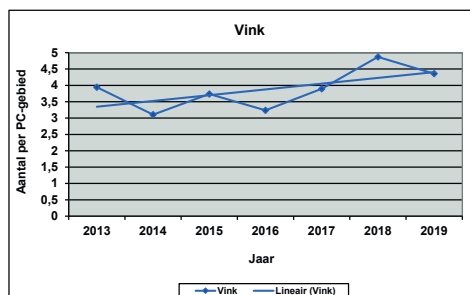
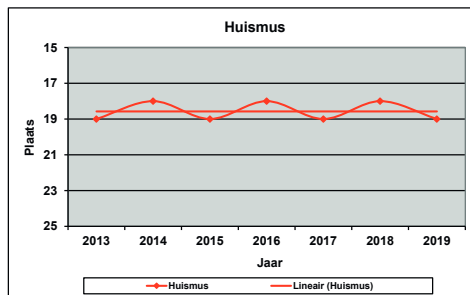
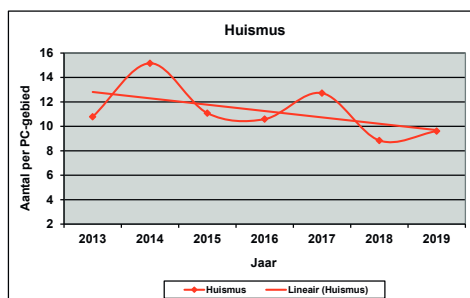
in plaats naar Afrika te trekken om te overwinteren. In de stad is het daarnaast altijd iets warmer dan erbuiten, vandaar dat tuinbezitters soms zelfs hartje winter een Zwartkop op de voerplaats zien. Die vogels blijven in het voorjaar hangen en gaan dan ook tot broeden over. Het is daarom niet verwonderlijk dat de afgelopen jaren in MUS steeds meer Zwartkoppen worden waargenomen. Hij is van 2013 tot 2019 vijf plaatsen op de ranglijst gestegen en het aantal exemplaren per postcodegebied is in die periode met bijna 30% toegenomen.

Huismus

De Huismus is echt een zorgenkindje in de Haagse MUS-tellingen. Er bevinden zich hier en daar kleine kolonies, maar in een groot deel van de postcodegebieden schittert hij door afwezigheid. Hij is in de afgelopen jaren gemiddeld slechts in circa de helft van alle gebieden waargenomen. Waar hij landelijk steevast tot de topvijf van meest waargenomen soorten behoort, moet hij het hier doen met een, overigens nagenoeg constante, achttiende of negentiende plaats. Er wordt van alles gedaan, ook door de HVB, om de laatste populaties te redden, maar het effect hiervan is niet te zien in MUS. Met wat schommelingen is het aantal per postcodegebied van 2013 tot 2019 nog steeds dalende. Het is onduidelijk of er eindelijk een kentering komt in deze neerwaartse spiraal. Anders moet gevreesd worden dat op termijn de Huismus definitief uit het straatbeeld van Den Haag en omgeving is verdwenen.

Vink

We zagen al dat de Vink het in de Haagse regio slechter doet dan landelijk in MUS. In de winter zien wij in de tuin wel veel Vinken op het voer afkomen, maar dan zijn het of exemplaren uit het oosten van het land of uit Scandinavië die bij ons komen overwinteren. In het voorjaar, als MUS van start gaat, zijn de meeste vinken bij ons in het Haagse weer verdwenen. Desondanks is in MUS te zien dat de soort voorzichtig bezig is aan een langzame opmars. Dat geldt zowel voor de plaats op de ranglijst (van 35 in 2014 tot 25 in 2019) als het gemiddelde aantal per postcodegebied (in diezelfde periode met circa 50%). Natuurlijk blijft het een bescheiden plek op de ranglijst en gaat het maar om gemiddelde een klein aantal per postcodegebied, maar

het begin is er. De toekomst zal leren of deze trend doorzet.

Samenvatting

Er zijn 69 soorten die in de Haagse regio elk jaar in MUS worden waargenomen en die derhalve tot de vaste kern van aanwezige stadsvogels gerekend kunnen worden. Van deze 69 soorten zijn er 23 waarvan de stand in de Haagse regio sterk afwijkt van het

De Turkse Tortel is nog steeds veel minder algemeen in het westen van Nederland.
Foto: Frits van Daalen.

In vergelijking met de landelijke aantallen is in de Haagse regio de populatie van de Spreeuw uiterst klein.
Foto: Co van der Wardt.

landelijk gemiddelde in MUS; ongeveer de helft scoort duidelijk beter en de andere helft duidelijk slechter.

Er zijn vijftien (22%) soorten die een duidelijk positieve trend vertonen en zeven (10%) soorten met een duidelijk negatieve trend van 2013 tot 2019. Onder duidelijk positief of negatief wordt hier verstaan dat het aantal exemplaren per postcodegebied in 2019 minstens 25% in positieve of negatieve zin afwijkt van dat in 2013.

Van de overige 47 soorten (68%) is geen positieve of negatieve trend te bepalen. Dit komt omdat:

- het aantal exemplaren per postcodegebied in de periode 2013 tot 2019 vrijwel constant is;
- fluctuaties door toevallige oorzaken

(bijvoorbeeld al of niet waarneming van een grote groep in een bepaald jaar) berekening van een betrouwbare trend op statistische gronden onmogelijk is.

Een en ander betekent dat de Haagse regio derhalve een redelijk stabiele vogelstand kent. De populatie van de meeste (circa tweederde) van de algemene stadsvogels verschilt van jaar op jaar slechts weinig. Van de soorten die een duidelijk positieve of negatieve trend vertonen, zijn er bovendien een aantal die ook landelijk voor- of achteruitgaan.

Discussie

Het MUS-project van Sovon is een uitstekend middel om trends van stadsvogels te berekenen. Door de opzet is het weinig tijdrovend en zo kunnen ook minder ervaren tellers hieraan

De Zilvermeeuw is in Scheveningen na 2015 sterk afgenomen.

Foto: Caroline Walta.

deelnemen. Het gaat immers om vergelijking van populaties van jaar tot jaar en niet om absolute aantallen.

Voorwaarde is wel dat er voldoende postcodegebieden zijn om toevalligheden te elimineren zoals een groep van vogels die het ene jaar wel wordt waargenomen maar een volgend jaar weer niet. Ook van belang is dat van jaar op jaar ongeveer dezelfde gebieden geteld worden. Daarmee wordt voorkomen dat als een gebied bijvoorbeeld een jaar niet geteld wordt en juist in dit gebied een flinke populatie van een bepaalde soort zit, dit niet invloed is bij het vaststellen van de trend van deze soort.

Dit betekent meteen dat het MUS-project minder geschikt is voor toepassing in een beperkte stedelijke agglomeratie zoals de Haagse regio. De meest nauwkeurige trends worden dan verkregen van soorten die niet in grote groepen voorkomen en bovendien in het overgrote merendeel van de betrokken postcodegebieden aanwezig zijn. Met name soorten die zeer lokaal voorkomen en in belangrijke mate in kolonies broeden, kunnen worden gemist als zo'n kolonie niet vanuit een telpunt kan worden geteld.

Het MUS-project is ook geschikt als kwalitatieve inventarisatie van broedvogels van het stedelijk gebied. Er wordt een goede indruk verkregen welke soorten tot de algemene broedvogels behoren en ook welke broed-

vogelsoorten algemeen en minder algemeen zijn. Alleen (heel) zeldzame broedvogelsoorten kunnen worden gemist.

Voor een kwantitatieve inventarisatie, bijvoorbeeld voor het samenstellen van een broedvogelatlas of stedelijke avifauna, is het MUS-project minder geschikt. Door deelname van minder gekwalificeerde tellers zullen van sommige, met name wat moeilijker herkenbare, soorten niet alle aanwezige exemplaren geteld worden. Daarnaast worden

ook soorten gemist die slechts zeer lokaal voorkomen en die in hoofdzaak buiten het waarnemingsgebied dat de telpunten in een postcodegebied bestrijkt, aanwezig zijn.

Huisemus.

Foto: Jelle de Jong.

■ T.P.J. Loorij, Rozentuin 31, 2272 XA Voorburg, e-mail: tloorij@xs4all.nl.